

स्पष्टन

अंक -12, वर्ष-4

दिसम्बर / 2011

सुधाकण्ठ डा भूपेन हाजरिकालाई समर्पित अंक

सम्पादक : होमबहादुर क्षेत्री

सम्पादक्यौली

नेपाली टोपीलाई अनवरत शिरमा सजाएर अनि समस्त जीवन मानववादी कविता/ गीतहरू रचेर समग्र जन-मनमा राजत्व गर्ने असमका महान संगीतकार डा भूपेन हाजरिकालाई न चिन्ने को छ होला र? शिक्षाविद, साहित्यकार, गीतकार, संगीतकार, राजनीतिज्ञ अनि गायकका रूपमा असमको सदिया भन्ने सानो गाउँमा जन्मेका महान विभूतिको नभेम्बर ५/ २०११ मा देहावसान भयो। नेपाली समाजसंग निकै नजिकको सम्बन्ध भएका डा भूपेन हाजरिका प्रायः जसो सबै नेपाली कार्यक्रममा उपस्थित भइ संगीत कार्यक्रम दिनु हुन्थ्यो साथै नेपाली संगीत र संस्कृतिको अति सम्मान गर्नु हुन्थ्यो। उहाँले नेपाली टोपीलाई जति सम्मान दिनु भयो सायद नै कुनै नेपालीले त्यति सम्मान दिएको छ होला! समन्वयकारी विचार भएका डा हाजरिकालाई हाम्रो श्रद्धांजलि र नमन छ। डा भूपेन हाजरिकाका कालजयी गीतहरूको अनुवाद नेपाली भाषामा मैले स्वयं गरिरहेको छु। कतिपय गीतहरूलाई छात्रवस्थामै मैले स्वयं अनुवाद गरेको थिएँ- दुलियाजानको भानु जयन्ती समारोहमा स्थानीय गायिका श्रीमती उषा आलेले गाइसक्नु भएको छ १६७३/७४तिर। एउटा सी डी तयार गर्ने योजना छ महान कवि, साहित्यकार र संगीतकारको स्मृतिलाई अक्षुण्ण राख्ने प्रयासमा ! हाम्रा समाजका धेरै सम्बद्ध महानुभावहरूका रचनादि प्राप्त हुन सकेन, र पाठकसमक्ष राख्न न सकेकोमा क्षमाप्रार्थी छौं।

— होमबहादुर क्षेत्री

शाश्वत-स्वर
असमीया कविता

मूल्यबोध

— डा भूपेन हाजरिका

जीवन लम्किरहेछ
जरोविहीन शून्यमय तिर.....

सम्भव छ भने
टिकेट कटाउनु होस् आजनै
मंगल ग्रह जानुका लागि

मानिसको खोजीमा
मानिसको खोजीमा

— अनुवाद : होमबहादुर क्षेत्री/ कुवेत

Dr. Bhupen Hazarika - a stalwart in the annals of India's cultural heritage

A multifaceted genius, he is a good poet, music composer, singer, actor, journalist, author and film-maker of the very highest repute. He is the only living pioneer of Assam's film industry in the Northeast, and has been therefore, rightly hailed as the uncrowned king of North-Eastern India's cultural world.

Education

Bhupen Hazarika was born in 1926, in Sadiya, Assam. An extremely academically prolific person, he did his Inter (Arts) in Guwahati in 1942, and went on to Banaras Hindu University to complete his B. A. in 1944 and his M. A. in Political Science in 1946.

Soon after, he left for New York, USA where he lived for five years and received his doctorate (PhD) in Mass Communication from Columbia University. He also received the Lisle Fellowship from Chicago University, USA to study the use of educational project development through cinema.

Achievement in Cinema

Bhupen Hazarika is ranked amongst the leading film makers of the nation. He is probably the only living

pioneer who is solely responsible for placing the fledging Assamese cinema on the all India and on the world cinema map. He has been the only person in the past 40 years to propagate the better cinema movement and has integrated all the seven north-eastern states, including tribal culture, through the medium of cinema. His remarkable popularity brought him to the legislative Assembly as an Independent member between 1967 to 1972, where he was solely responsible for installing the first state owned film studio of its kind ever, in India in Guwahati, Assam.

Bhupen Hazarika began his career in films as a child actor in the second talkie film to be made in the pioneering years of 1939 in the film .Indramalati. A prodigious genius he wrote and sang his first song at the age of 10 after which there has been no looking back. He has produced and directed, composed music and sang for the Assamese language films .Era Batar Sur. in 1956, .Shakuntala. in 1960, .Pratidhwani. in 1964, .Lotighoti. in 1967, .Chick Mick Bijuli. in 1971, .Mon Projapati. in 1978, .Swikarokti. in 1986, .Siraj. in 1988. He also directed, composed music and sang for .Mahut Bandhure. in 1958. He produced, directed, and composed music for Arunachal Pradesh.s first Hindi feature film in colour .Mera Dharam Meri Maa. in 1977. He directed a colour documentary for the Arunachal Pradesh Government on Tribal folk songs and dances entitled .For Whom The Sun Shines. in 1974. He produced and directed a documentary .Emuthi Saular Kahini. based on the co- operative movement for the Govt. of Assam entirely in the format of lyrics. He produced and directed a half-hour documentary for Calcutta Doordarshan Kendra in 1977 on the folk songs and dances of north east India entitled .Through Melody and Rhythm.. He produced and composed music for five reeler colour documentary to promote tourism for the Govt. of Assam in 1981. He produced and composed music for the internationally famous award winning Hindi feature film .Ek Pal. in 1986, directed by Kalpana Lajmi, starring Shabana Azmi, Nasiruddin Shah, Faroque Shaikh. He produced and composed the music for the extremely popular television serial .Lohit Kinare. directed by Kalpana Lajmi, based on famous short stories of Assam for the prime time National Network in 1988. He has been the Executive Producer, Music Composer for the recent award winning film in Hindi .Rudaali. starring Dimple Kapadia, Raj Babbar, Amjad Khan and Rakhi. He has won the President.s National Award for the best film maker thrice : for .Shakuntala., .Pratidhwani., and .Loti Ghoti. in 1960, 1964 and 1967 respectively. He won the Arunachal Pradesh Government.s Gold Medal in 1977 for his outstanding contribution towards Tribal Welfare, and Upliftment of Tribal Culture through cinema and music. He also won the National Award as best music composer in India in 1977 for the Assamese film .Chameli Memsaab..

Dr. Bhupen Hazarika has been the Chairman, Eastern Region on the Appellate Body of the Central Board of Film Censors, Government of India for 9 years consecutively till 1990. He is on the Script Committee of the National Film Development Corporation, Eastern India. He is the director on the national level on the Board of Directors of National Film Development Corporation, Government of India. He was the Executive Council Member of the Children Film Society (N.CYP) headed by Mrs. Jaya Bachchan. He is the member of the Board of Trustees for the Poor Artists Welfare Fund, Government of India. He was the Chairman of the Jury of the National Film Awards in 1985 and was a jury member several times from 1958 to 1990. He is at present also on the Governing Council for policy making decisions for the Film and Television Institute, Government of India , Pune. The Information and Broadcasting Ministry, Government of India bestowed the honour of Producer Emeritus on him.

Bhupen Hazarika was also a member of P. C. Joshi Committee appointed by the Information Ministry for revitalising software programming through television for the coming 21st century. He has rendered music, written lyrics and sung for numerous Assamese, Bengali and Hindi films from 1930s to the 1990s. Bhupen Hazarika has scored music and sung for the highest number of Assamese films made in the past 40 years. He has directed music in outstanding Bengali films, such as .Jiban Trishna., .Jonakir Alo., .Mahut Bandhure., .Kari o Komal., .Asamapta., .Ekhan Pinjar., .Dampati., .Chameli Memsaab., .Dui., .Bechara., and Hindi films like .Arop., .Ek Pal., and .Rudaali.. He has in 1995 given music for Sai Paranjyep.s Hindi feature film .Papiha. and Bimal Dutt.s Hindi feature film .Pratimurti.. In 1996 he has composed music for Plus Channel.s Hindi feature film .Mil Gayee Manzil Mujhe. directed by Lekh Tandon starring Meenakshi Sheshadri. In 1996 he has also composed for Plus Channel.s Hindi feature film .Saaz. directed by Sai Paranjyep starring Shabana Azmi. In 1996 he has composed music for Pan Pictures Hindi feature film .Darmiyaan. starring Kiron Kher and Tabu directed and written by Kalpana Lajmi. In 1998 he has composed music for Hindi feature film .Gajagamini. Written and Directed by eminent painter Mr. M. F. Hussain.

Bhupen Hazarika had produced a 52 episodes tele-serial titled .Dawn. for telecast on Star TV. The serial casts Shahbaaz Khan, Mona Ambegaonkar, Deepa Lagoo, Tom Alter and others. He has also produced another 18 part documentary entitled . Glimpses of the Misty East. on the socio economic and cultural progress in North Eastern India from 1947 to 1997 , assigned to him by the Ministry of Information and Broadcasting, Govt of India for celebration of Fifty years of India.s Independence.

In 2000 he has composed music for Hindi feature film .Daman. Written and Directed by Ms. Kalpana Lajmi. In 2003 he composed music for Hindi feature film "Kyon" Directed by Ms. Kalpana Lajmi.

Achievements in Music and Culture

Dr Bhupen is considered today the last of the great mass singers and the only great ballad singer alive in India. Involved in the Indian movement from his very childhood, till today he writes and composes masterpieces teeming with social consciousness which are in striking contrast to his famous love songs. Besides being associated with films, Bhupen Hazarika has won the hearts of the entire Indian people through his discs through which he has rendered some of his finest compositions.

For Bhupen Hazarika music has always been his first love. He met Paul Robson with whom he became closely associated between 1949 and 1955 in USA. It was during this period he was awarded a Gold Medallion in New York as the best interpreter of India's folk songs by Eleanor Roosevelt.

Bhupen Hazarika sings in numerous languages but writes his lyrics and poems in his home language, Assamese. Bhupen Hazarika has rightly been hailed as India's Cultural Ambassador abroad for placing the folk music of Eastern India on the map of world folk music.

He has travelled widely as a Delegate to Conferences on Mass Communication, Poetry, Music, Performing Arts and Cinema from the Belgium, Congo to Samarkand, from the Mississippi to Danube, to Europe, Canada, South-East Asia, Japan, USA, UK and Australia.

He represented India in Berlin at the World Conference of Composers who used songs as an instrument in social change. He was given the honour of inaugurating the World Seminar in Congress Hall with his own songs on the liberation of Bangladesh.

Bhupen Hazarika's popularity is so tremendous as a performing artist that for the last 50 years he has been the biggest crowd puller and was honoured for the Golden Jubilee of his singing career in 1991.

Achievements in Literature

Bhupen Hazarika has been conferred the highest the highest honour by making him the president of Sahitya Sabha in 1993. He is one of the leading author / poets of Assam and has to his credit more than one thousand lyrics and more than fifteen major books on short stories, essays, travelogues, poems and children's rhymes. He is an extremely popular journalist and editor for the past two decades of the popular monthlies .Amar Pratinidhi. and .Pratidhwani.

Honours Conferred

The country bestowed its greatest honour on him, the Padamshree in 1977 for his outstanding contribution to the field of culture in India. In 1977 he won two awards in West Bengal. The Bangla Chalachitra Prasar Samity and the Bangla Chalchitra Purashkar Samity for being the best music director for the film .Dampati.. In 1978 he won two awards from Bangladesh as rhe best music director for the film .Simana Periye. from the Bangladesh Journalists Association and the Bangladesh film industry.

The Gramophone Company of India bestowed on him the Gold Disc for his outstanding contribution towards Indian Music in 1978. In 1979 and 1980 he won the Ritwick Ghatak Award as best music directors for two theatre plays .Mohua Sundari. and .Nagini Kanyar Kahini.. In 1979 he won the All India Critic Association Award for the best performing folk artist in India. In 1987 he was conferred the National Citizen's Award at New Delhi for his outstanding excellence in music. The Government of Assam bestowed its highest award the .Shankar Dev Award. in 1987 for his contribution to Assam's culture. In 1987 he won Assam's .Man of the Year. award. Sangeet Natak Academy - New Delhi awarded him in 1987 for his outstanding contribution towards Indian music. The Bengal Journalist's Association honoured him with the .Indira Gandhi Smriti Purashkar. in 1987. In 1992, the Government of West Bengal honoured him with the award for his contribution to the World of Arts. In 1993, he was honoured India's Oscar .The Dadasaheb Phalke Award. for his lifetime's contribution to development of Indian cinema. In 1993, he was conferred as the first Indian Music Director for best music Internationally for the film .Rudaali. at the Asia Pacific International Film Festival at Japan. In 1999, he has been appointed by the Honourable President of India as the Chairman of Sangeet Natak Akademi for a period of five years. In 2000, he has been appointed by the Government of India as the Trustee of Indira Gandhi Centre of Arts for a period of ten years. He has been appointed by the Government of India as the trustee of ICCR, for a period of 3 years. In 2001, he was honoured by the Government of India with the Padma Bhushan, one of the highest civilian award and he was given the Lata Mangeshkar Award for his overall contribution in music by the Madhya Pradesh Government. In November 2001, he was honoured with the Doctor of Philosophy (Honoris Causa) from the Tezpur University. In 2003, Dr. Bhupen Hazarika has been appointed the member of the Prasar Bharati Board, Ministry of Information & Broadcasting, Government of India.

Bhupen Hazarika is one of the only forces in India who is a true exponent of National Integration, expressed wonderfully through a variety of media. His death on November 5, 2011 is a great loss to India/ world. The famous singer Lata Mangeskar said on his death - " No personality like Bhupen da will ever take birth again in this world. The Nepalese/ Gorkha community had a very special relationship with Dr. Hazarika since his childhood/ college days at Sadia/ Tezpur, which is reflected by the adoration of the Nepalese Cap on his head till the last moments at the funeral pyre.

डा भूपेन हाजरिका - केही सम्झनाहरू

- होमबहादुर क्षेत्री

उनताक म इण्डियन स्कूल अफ माइन्स/ धनबादमा पेट्रोलियम इंजिनियरिङ, द्वितीय वर्षको छात्र थिएँ - १९७७-७८ तिरको कुरो। विश्वविद्यालयमा सांस्कृतिक कार्यक्रमको आयोजन। भूपेन हाजरिकालाई निम्त्याउने कुरो भयो। कलकत्ताबाट कलाकार र भूपेनदालाई ल्याउने, खान-पीनको व्यवस्था गर्ने जिम्मा मेरो माथि। कलकत्ताबाटनै एस्कोर्ट गरेर ६-७ घण्टासम्मको त्यस यात्रामा भूपेनदा ले थुप्रै कुरा गर्नु भयो - कतिपय कुरा असमका त्यहाँ पढ्ने छात्रहरूमाथि, कतिपय कुरा तेल उद्योगमाथि त कतिपय कुरा नेपाली सम्प्रदायमाथि। अंजु देवी, सरस्वती क्षेत्री, आरती नेवार, हेमन्त नेवार आदिका कुरा सोध्नु भयो। पुराना स्मृतिहरू एकेक गर्दै खोल्दै जाँदा सदिया, तेजपुरका कुरा गर्नु भयो अनि नेपाली लोकगीत/ गाइने गीतको हृदयस्पर्शिताको कुरा गर्नु भयो।

स्कूल अफ माइन्सको क्याम्पस पुगे पछि भूपेनदा र अन्य कलाकारहरूलाई आराम गर्ने सुविधा मिलाएर सांझ कार्यक्रम भन्दा पहिल्यै पुग्ने वाचा दिएर म आफ्नो होस्टलतिर लागें। सांझ प्रोग्राम हुने एक घण्टा पहिला म अन्यान्य असमीया साथीहरू लगायत भूपेनदाकहाँ पुग्दा उहाँले चिया पिउँदै हुनुहुन्थ्यो। अति प्रेमपूर्वक हामी सबै संग कुराकानी गर्नु भयो। तदोपरान्त कार्यक्रममा उहाँका गीतहरूको आनन्द लिन पुग्यौं। भारतका विभिन्न प्रान्तहरूबाट आएका छात्रहरूलाई भूपेनदाका कालजयी गीतहरू अति मन परे। उहाँले बंगला, असमीया र हिन्दी - भाषामा गीत गाउनु भयो।

अर्कादिन बिहानै कोलफिल्ड एक्स्प्रेसबाट भूपेनदालाई रेल्वे स्टेशन सम्म पुरयाउन हामी आसामे सबै छात्र पुगेका थियौं। उहाँका चरण-स्पर्श गर्ने मध्ये म पनि एक थिएँ त्यसदिन।

-कुवेत

अमर वाणी

कलाको लागि आवश्यकता बुद्धि र हृदयको छ, रूपियाँको कदापि होइन।

- म. गान्धी

एक चित्र शब्दबिनाको लिखित कविता बराबर छ।

- होरेस

सबभन्दा महान कलाकार त्यो हो जो आफ्नो जीवनलाई नै कलाको विषय बनाउँछ।

- थोरो

हे भूपेनदा, संगीतका स्रष्टा तिमी !

- माया शर्मा

तिमीलाई सादर प्रणाम

मानववादी

विश्वप्रेमी

हे भूपेनदा, संगीतका स्रष्टा तिमी !

प्रकृतिको उत्तम उपहार

संगीतका गंगोत्री

मानवताका पुजारी

हे भूपेनदा, संगीतका स्रष्टा तिमी !

बुकु हुम हुम करे आलाप्यै

गंगालाई समन्वयको भाका दिँदै

हरेक जनको मनमा आसीन्

हे भूपेनदा, संगीतका स्रष्टा तिमी !

आसामको माटोमा

प्रेम र जाति-मिलापका अमर गीत रच्यै- गाउँदै

अमर कवि

हे भूपेनदा, संगीतका स्रष्टा तिमी !

- दुलियाजान/ असम

बोलिरहेका फोटोहरूः

राष्ट्रपति ए पी जे कलामसंग

असमका मुख्य मंत्री श्री तरुण गोगईसंग

पेन्टर एम एफ हुसैनसंग

कल्पना लाजमीसंग

डिग्बोईमा-श्रीचन्द्रबहादुर क्षेत्री, एक्सएम एल एका परिवारसंग

अन्तिम क्षणमा दर्शन

यायावर

म एक यायावर -२
दिहिंग दिपांग हुंदै खोज्दै हिंडछु आफ्नै घर

म एक यायावर - २

म गंगाबाट मिसिसिपी हुंदै भोल्गाको रूप निहारें
अटोवा देखि अस्ट्रिया हुंदै
पेरिसमा थकाइ मेटें
म इलोराबाट टिपेर पुराना कुरा शिकागो पुरयाउँ
गालिबका शेरसंवेद
मिनारमा सुन्न पाएँ
मार्कट्वेनको समाधिमा बसेर
गोर्कीका कुरा गर्फें
बारम्बार देखें
बाटोका मान्छे भएछन् आफ्नो प्रियतर
म एक यायावर

धेरै यायावर
लक्ष्यविहीन
मेरो साथमा छ प्रण
रंग जता देख्छु, उतै उडाइदिन्छु मन - २

म देखेछु अनेकौं गगनचुम्बी अट्टालिका ताँती
नजिकै देखेछु कति घरविहीन नर-नारी
म देखेछु धेरै घर सामु बगैँचा छन् भरिएका
अनि देखेछु वैलाएका फूलका पंखुरी अकालै मरेका
धेरै देखी देखी गृहदाह
देखी चिन्तित हुन्छु अति
भिन्नको मान्छे मेरो
घरभिन्न नै हुन्छ पर
ए.... म एक यायावर
दिहिंग दिपांग हुंदै खोज्दै हिंडछु आफ्नै घर
म एक यायावर - २

डा भूपेन हाजरिकाको गीत:

चम्पा होइन, मेरो नाउं चमेली

आसामकी वेली हुं म नेपाली
आसाममै हुकेकी म खाई खेती
चम्पा होइन, मेरो नाउं चमेली।

ब्रह्मपुत्र नदी तीरमा
कतै नागा पाहाड श्रीरमा।
सुख कल्पी दुई आखाका
नाच्छन् परेती।

बाबु भन्थे धनकुटामा
हाम्रो घर थियो रे।
गरीब चुरेने सामन्तले
ब्याजै ब्याजमा लियो रे।
पराडको भडहाल्यो

अनुवाद - स्व हरिभक्त कट्टवाल

घर-खेत गडहाल्यो
झोली तुम्बा बोकी वढें
रेल छक छक।

अझैपनि सकिंझ ल्याउंदा
लाख थक थक।
एकपल्ट पुगी हेर्न
लाख सक-सक।
बाटो छ उकालो ओराली
पुगी हेरेस् ए छोरी चमेली।

मेची पारी पुगेपनि पुर्खाको यो थलोलाई
अझै पनि बिसेका छैनौं।
उही रगत बगेको छ मुटुभरि हामीमा
हामी कुनै पराई त हैनौं।
लाहुरेको रेलीमै फेसने रग्नो
रातो रूमाल रेलीमै खुकुरी भिरेको।
ए, लाहुरेकी म छोरी हुं चमेली
मनमा माया माइतीको संगाली
खेल्दै आज आइ पुगे बयेली।
दिन भरि गरी काम
ज्याला मिल्थ्यो आधा दाम।

जिउन पनि कति गाह्रो राम
ए स्वदेशी प्राण
भौतारिदै पुग्यो है आसाम।

- डा भूपेन हाजरिकाको असमिया गीत "चम्पा नहए, मुरे नाम सामेली"को सुर माथि आधारित गीत

भूपेन दा ... तिमी अमर छौ

भूपेन दा तिमी अमर छौ

भूपेन दा तिमी त हामी सबैको मुटुमा छौ।
सूर्य भई असममा सबैलाई उज्यालो देखाइदियो
गीतका सुमधुर धुनबाट जातीय चेतना पसाइदियो
प्रख्यात शिल्पी तिमी असमीया समाजका
राष्ट्रवादी गीतको गंगा बगाइदियो

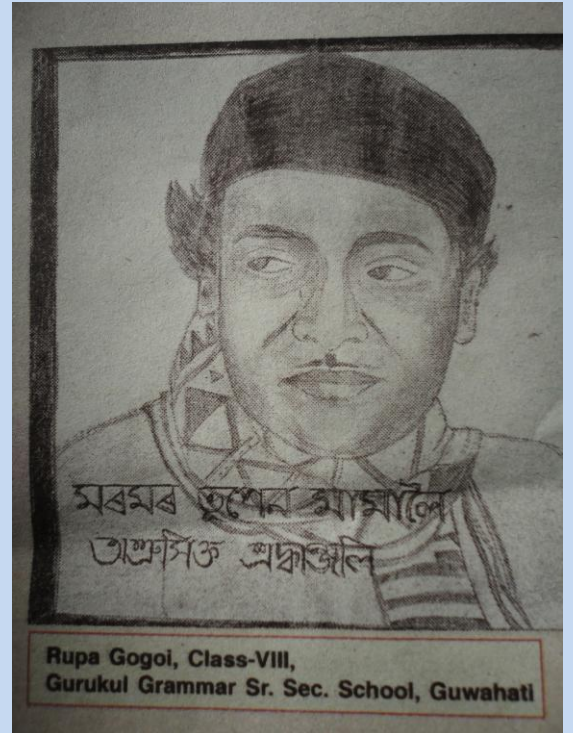
सबैको मुटुमा बस्ने गीत र राँ-राँमा देशप्रेमको प्रीत बसालिदियो
मार्गदर्शक भइ यायावर तिमी अन्ततः असम फर्कि दियो
इतिहासले संगाल्ने छ तिम्रो संगीतको शत शत थोपा लहर
मुटु धुकधुक पार्ने सीप देखाइदियो

महिमा गाइने छ तिम्रो संसारमा, विश्वमा
असमको सदियाबाट हाभ्रै नेपाली पाखामा खेलेका भूपेन तिमी
आज नतमस्तक सबै तिम्रो सामु
समाजसेवा, उत्थान र समन्वयका लागि आहुति दियो
प्रत्येक असमीयाको सहारा बनिदियो

भूपेन दा तिमी त हामी सबैको मुटुमा छौ।
भूपेन दा तिमी त हामी नेपालीको मुटुमा छौ।

- दुलियाजान / असम

- महेन्द्रप्रकाश के सी (शाही)

सबै राष्ट्रका कविहरूमा जो श्रेष्ठ छ, त्यो आफ्नो राष्ट्रको मात्र होइन बरु सम्पूर्ण विश्वको हो।

- लंगफेलो

५ नभेम्बर - २०११

- इन्द्र गिरि

धरतीको एउटा उज्ज्वल तारा
निभ्यो
चकमन्न रात पारेर
एउटा सपूत सुत्यो
चिर-निद्रामा
संगीतको सुर मिल्यो
बुढा- लोहितको चंचल धारामा ।

शोकमा बले हजारौं दियाहरू
आत्मा-शान्तिको संदेश छरेर,
गुंजित भए दिशाहरू ।
जन-समुद्रको भल बग्यो,
चिर-शान्तिको कामना लिएर ।
एउटा नश्वर शरीर मिल्यो पंचतत्वमा
एकाकार भयो बुढा लोहितको धारामा
स्थिर भए अश्रुपुरित आँखाहरू
आउने क्षणलाई पर्खेर ।

कि
संगीतको त्यो मार्मिक सूर
सजिव भएर प्रतिध्वनित हुनेछ,
समयको अन्तरालमा ।
फेरि यही अक्लान्त लोहितको धारामा
प्रेरणाको श्रोत बगाएर ।

बलेका यिनै दियामाझबाट
फेरि चम्कने छ त्यही उज्ज्वल 'तारा'
निश्चयनै भोलि
यसै धरतीमा

- डिगबोई/ असम

Gradually Bhupenda

- Sariful Islam

If someone asks me
Which songs gladden my heart?
I would refer to those very songs-
The songs which lessen the moseries of life.

The songs which blow inside me like a storm
With the rhythms of all my frenzied bravado,
The songs which always roar like a thunder
To the tune of my baritone-voiced words.

If someone asks me

Which songs do make my mind dance?
I would refer to those very songs-
The songs which deliver human's love to its kind.

The songs whose wheels and dance like butterflies
In every nook & corner of the reality of my reverie,
The songs which make rivers to flow
In opposite direction of my utter despondency.

I someone asks me
Which songs do inspire me?
I would refer to those very songs-
Which shakes the world up to fight for peace?

Those songs which turn into green bird and take flight
Around my shadow both within & outside
Those songs which turn into sky to embrace
To all the travellers of my only boat a piece.

If someone asks me
What introduced me to diversity, which very sonata?
I would refer to those very songs-
The songs which were enlivened by the great soul of Bhupenda.

The songs which drench the sunbaked roads like rain
On either side of our elder's ploughed-furrow that rest
Those songs which transform many into many a Bhupen
In the moonlit youth of my every tree and forest.

Those songs which make me laugh
Those songs which make me cry
Those songs which turn me into a restless lover
As Bhupen, I continue to live for those songs - a vigilant soldier.

- Duliajan/ Assam

यात्रा: यायावरदेखि महाकाससम्म

— के वी राणा

कालजयी गीतकार डा भूपेन हाजरिका युगीन संवेदनानुरूप गीत, कविता, साहित्य— संगीतादिमा हामीहरूलाई चुर्लुम्म डुबाएर थाहै नपाई छाडेर जानु भयो, साँच्चै विश्वासनै लाग्दैन। शरीर एकदिन मरेर जान्छ, ध्रुव सत्य हो — उहाँ पनि महाकासको यात्रा गर्नु भयो, निःसंदेह यसमा संकोच छैन। जानुभन्दा अगाडिनै उहाँले यस धरतीका मानिसलाई कहिल्यै नबिर्सने, कहिल्यै ननिम्ने साहित्य—संगीतको ज्योति दिएर जानु भयो जसका लागि हामी सबै असमवासी उहाँको चिरऋणी छौं। कैंयौं कर्णप्रिय गीतहरू, कैंयौं मीठा संगीतहरू, अनेकौं गीतहरू लेखेर साहित्य—संगीतको भण्डारमा थुपारी राख्नु नै उहाँको अति सराहनीय अवदान हो।

ज्योतिप्रसाद अग्रवाल र विष्णु प्रसाद राभाको पदचिन्ह पहिल्याउंदै उहाँले बाल्यकालबाटनै अथक प्रयास गरी गीत—कविता र संगीतप्रति आत्मसात गरी यस समाजलाई दिएको महान सम्पति हुन् — साहित्य र संगीत। उहाँका अवदान चिरस्मरणीय रहने छन्।

उहाँका धेरैजसो गीतहरूमा राष्ट्रप्रेमको सुगन्ध भेटिन्छ भने आक्रोशमय जीवनको धुँवा पनि बाफिएको देखिन्छ। अनेकौं हिन्दी फिल्महरूमा संगीत, गीत र निर्देशन दिनुमा खप्पिस यी महानायक, युगद्रष्टा र अग्रदूत हुन्। मानवप्रति प्रेम भावनाले ओतप्रोत भावना उहाँका गीतादिमा गुँजिएको देख्न पाइन्छ —

मानुहे मानुहर बाबे
जदिहे अकनु नेभाबे
अकनि सहानुभूतिरे
भाबिबो केनेनु कुवा हमनिया

मानुहे मरनुहक बेसीबु खुजी
मानुहे मानुहक किनिबु खुजी
पुरनी इतिहाक दुहारिले
भूल जानु नहबो कुवा हमनिया

दुरबल मानुहे जदि
जीवनर कुबाल नदी
पार हये तुमारे
तुमि हुरुवावानु कि ?

भारतको पूर्वी पाखो असम राज्यको सदियामा जन्मिएर यहाँको हिलो र धूलोसित हातेमालो गर्दै चिसो बतास र लोहितको छालसित खेलेर हुर्किएको विकसित मस्तिष्कले करुणकान्ता गीत, हृदयांगमन संगीत दिएर विश्वमा चिन्हारी दिएर आज असमको शिरलाई ठाडो पार्नमा सक्षम अरू कस्तो सक्ला? यस्ता कालजयी पुरुषको हजारौं वर्षसम्म प्रतीक्षा गरेता पनि हामीले भेट्ने छैनौं। पूर्वबाट चलेको संगीत र कर्णप्रिय गीतहरूले पश्चिमाचलसम्म अनुरागी भएको छ विश्व। स्व मैथिलीशरण गुप्तको एउटा कविता यस प्रसंगमा पढ्न मन लाग्छ –

है आज पश्चिम में प्रभा जो पूर्व से ही है गई
हरते अन्धेरा यदि न हम, होती न खोज नई-नई
इस बात की साक्षी प्रकृति भी है अभी तक सब कहीं
होता प्रभाकर पूर्व से ही उदित पश्चिम से नहीं।।

यस्ता शताब्दी महापुरुषको विदाइले हाम्रो मस्तिष्कमा निःशब्द ब्रजको प्रहार भएको छ। अति अश्रुपूर्ण हुँदै उहाँलाई शत्शत् श्रद्धांजलि अर्पित गर्दछौं। अस्तु!

– डिगबोई / असम

रमाइलो असर

नरबहादुर दाहाल

हिजोसम्म
सूर्यको
प्रखर उष्णता
पिल्सिएको धरती
आज श्रमको पसीनाले
उन्मत्त छ।
रातभरिको असीनाले चुटेर
खिन्न भैसकेका
खेतबारी
आज फेरि
रसियाको धुनमा
सन्तप्त छ।
आफ्ना पोल्टा भरिका पानी
सबै खन्याएर
बादलले छताछुल्ल पारेको छ।
दिनभरि
खेतमा काम गर्ने
हली,
कोदाले
बाउसे
र

सबै रोपाहार
लिई, हिलैहिलो मुखभरि
लिई, हिलैहिलो आँखाभरि
हिलैको टीका
लगाएको निधार
अनि
भोकमा खाई
दही, चिउरा, अचार
मस्त छन् सबै
व्यस्त छन् सबै
उन्मत्त छन् सबै

लाग्छ मलाई
यसरी नै व्यस्त होस् जिन्दगी
यसरी नै मस्त होस् जिन्दगी
यसरी नै अस्त होस् जिन्दगी
तब पो रमाइलो हुन्छ जिन्दगी

अनि पो हुन्छ
धनधान्यपूर्ण संसार।

यसरी नै
फेरि भोलिको सुख बाँड्दै
सौन्दर्य र सौरभ छोड्दै
आशा र विश्वास भर्दै
फेरि आयो
प्रकृतिको सादर उपहार
यो रमाइलो असार।

सुकना: भारत

अर्को सामन्तको जन्म

- प्रवीण राई जुमेली

उसको घर र बारी पैहोले लगिदिएको थियो।

सरकारले घोषणा गरेको राहत राशी पाउन कम्ति खर्पन खप्नपरेन उसले तर। महकुमा कार्यालयको त्यो अधिकारीले उसको दुःख नै बुझिदिएन। घरको झिटिझामटी सकिएर पनि ऋण बोक्नपरेथ्यो उसले। अन्तमा त्यस राशीबाट केही अंश छुट्टाएर त्यस अधिकारीलाई दिएपछि मात्र उसले आफ्नो 'पाउना' रकम पायो।

संयोगवश, त्यस अधिकारीको नाम 'हितलर' थियो।

त्यो पैसाबाट उसले एउटा घर बनायो र एउटा गोठालो पनि राख्यो। गोठालोको जन्मको नाम एउटा भए तापनि उसले त्यसको नाम फेरिदियो – गोठालोको नयाँ नाम 'हितलर' भयो।

अनि उसले हरेक साँझ-बिहान गोठालोलाई त्यसको पछिल्लो नामबाट बोलाउँदै लात-घुस्सा कस्नथाल्यो॥

प्राप्ति सूचना

समय-असमय – इन्द्र गिरीको कविता संग्रह – जीतबहादुर सुनारद्वारा अंग्रेजी अनुवाद

मुहान – अंक ६, वर्ष – सन् २०११, प्र सम्पादक – खडकराज गिरी

युगाचरण – कृष्ण विक्रम राणा, गजल – भविलाल लामिछाने

औसीदेखि पूर्णिमासम्म – देवीचरण सेडाई, सागरवारि सागरपारि – भविलाल लामिछाने, अनु- जीतबहादुर सुनार

साहित्य कुंज – भाग-१ कविता खण्ड

एग्रीमेण्ट – स्मारिका – डिगबोई – २०११

भाले मुङ्गो

- मुक्ति उपाध्याय बराल

सुनको ढिक्का हुँ म
व्यक्तित्व हेरी हेरी
धनको तुजुग विचार गरी
कहिले शिरबन्दी
कहिले नौगेडी
कहिले नाकको फुली
कहिले कानको टप बन्दछु।
मौका परे कहिले
मन्दिरको गजुर बन्न पुग्छु।
ऋतु परिवर्तन संगसँगै
काँचुली फेर्न जान्दछु म।
समय-समयको समय हेरी
परिवेश विचार गरी
म रूप फेर्ने गर्दछु।
मक्ख पर्छन् सबै
मेरा सरलतामा
जटिलताको माखेसाडलो मेरो
बुझिनसक्नुको छ।
अभिनय कलामा म
उस्तै निपुण छु।
नायक पनि म
खलनायक पनि म।
कुकुरको कुरै नगरौं
गधालाई बाउ पनि बनाउँ
सिंहलाई पैताला चाट्ने बनाउँ।
के भन्नु? म केवल म हुँ,
ताक परे तिवारी नत्र गोतामे
न त तिनका हुँ न तेह्रका
मुखको चिल्लो
पेटको कैंची हुँ म।
म थुकले डोरी बाट्छु, अनि
ओँटमा एक मानो तेलको
ठेकी झुण्डयाएर हिँड्छु।

थाहा छ साथी!
म कहिल्यै अघाउँदिन
खाएको खाएँ गर्छु
फलफुल - पात त खान्छु खान्छु
सग्लो सग्लै रूख खान्छु
पशुप्राणीको कुरै नगरौं
मान्छे पनि खान्छु म
चाटि-चुटि खान्छु।
वन-जंगल सबै त पचाइसकेँ
कहिले पृथिवी निल्ने प्रयास गर्दें
अन्तरिक्षलाई हेर्दें छु।

- सिलगढी: दार्जीलिङ

केरा

- उदय ठाकुर

दामलो निधारबाट फुस्काएर दाउराको भारी भुईंमा पछारी घरको दैलोमा बुढी बसिन्। लामो श्वास फेरेर, कम्मरदेखि धोतीको गाँठो फुस्काइन् अनि निधारभरि आएको पसिना पुछिन् र छोरीलाई बोलाइन् - “ माया! ऐ माया!!”

- आएँ, आमा!

- एक लोटा चिसो पानी ल्याए त!”

कोठा भित्र एकैछिन खत्र्याक-खुत्रुकको आवाज आयो र बाह्र तेह्र वर्षकी कलिलो अनुहारकी एउटी केटीले लोटामा पानी ल्याएर आमालाई दिन्छे। बुढीले एकै खेपमा पानीले तिर्खा मेटेर श्वास फेर्छिन्। ... बुढीमा पानी खाएपछि प्राण आए जस्तो देखियो अनि सोधिन - “ दाजू आएको छैन?”

- खोई बिहान जानु भएको ... अझसम्म फर्कनु भएको छैन। .. साथी-संगीहरूसित लाग्नु भयो कि?

कुराको क्रम माझैमा भंग गर्दै वृद्धाले प्रश्न गरिन् - “ के बनाइसु आज?”

- के बनाउने?... खोलाबाट खोले साग टिपेर ल्याएकी थिए ... त्यसैलाई बनाएकी छु। ... अलिकति मकैको पीठो थियो, त्यसैको रोटी पोलेकी छु। नून थिएन, कालुकी आमासंग माग्दा दुइटा कुंरा ‘घरमा मुस्टण्डेहरूलाई बसाएर राखेकी छे अनि गाउँ-गाउँ चहाछे नून पईचोमाग्दै’ सुन्नु परयो...।

- आज तेसको पोल्तामा दुई पैसो छ भनेर जिभ्रो अमिलो भएको हो। किन गएकी थिइस् त्यस्तोकहाँ? ... अब देखिन् बरु भोकै बस्नु तर तेस साहुकारिनीको दैलोमा पाइलो न टेक्नु। ... जिउनु र मर्नु कसैको हातमा छैन.... टाउको ठाडो पारेर स्वाभिमानी भएर बस्नु पर्छ। - वृद्धाको टाउको रन्किएको थियो।

कुरा चलिरहेको बेला एक सोह्र-सत्रह वर्षको टिटो मलिन अनुहार लिएर घर पस्छ। वृद्धाले उसलाई देख्ने बित्तिकै उसको व्यथालाई प्रष्ट बुझिन् र केही सोध्ने खाँचो महसुस गरिन्।

- जा, दाज्यूलाई भान्सा दे ...!

- हुन्छ आमा! .. तपाईंले नि?

- अहिले भोक छैन। म पछि खाने छु ... तँ पनि खाई हाल!

माया दाज्यूलाई भोजन पस्किन कोठाभित्र पसी। वृद्धाको मनमा विचारहरू खेलिरहेका थिए - “ यो विपत्ति कसरी जाला? आज भोलि फरेस्ट गार्डले दाउरा ल्याउन दिँदैन। पक्का परियो भने बेइज्जतीको डर! ... उनी भएको भए यस्तो दिन देख्न पर्दैनथ्यो।”

वृद्धाले घोरिएर विगत र वर्तमानका कुराको दोधारमा मन्थन गरिरहेको बेला छोरा निस्कन थाल्छ कोठाबाट। वृद्धाले सोधिन् - “सुबेदारलाई भेटिस्?”

- भेटें! - छोरोको सानो जवाब।

- त के भने?

- वोजन न पुग्नाले रिजेक्ट भयो!

- तैलें सुबेदारलाई केही भनिनस् ? - वृद्धाको स्वरमा चिन्ता थियो।

- उनले भने एक दर्जन केरा र पानी खाएर आउनु। .. धने र कुलबहादुर पनि ओजनमा फेल भएका थिए तर केरा र पानीले उनीहरू ओजन बढाउनमा सफल भएका थिए!

...त्यसै बेला “ केले.... चितरीवाले केले मीठे केले ” सडकबाट ठेलीवालाले हाँक लगाएको वृद्धाको कानमा पर्‍यो। कसैले उनको कानमा तातो फलाम रोपी दिएजस्तो लाग्यो घरमा केरा किन्नुका लागि एक मोहर पनि थिएन!

- देहरादून: हाल- हरियाणा

फरमान

- हरिमोहन पोख्रेल

कुनै गाउँमा एकजना ब्राह्मण-लेखक थिए। लेखनकलामा उति पारंगत नभए पनि यसो-उसो, जसो-तसो कलम चलाएर रचनाहरू लेखि रहनु हुन्थ्यो। लाटो देशको गाँडो तन्नेरी जसरी त्यस सानो गाउँमा उहाँको निकै चर्चा र वाहवाही चलेको थियो। एकदिन यसरीनै कलम चलाएर बसिरहेको बेला एककासि हुलाकेले पत्र हस्तगत गर्दछ उहाँको हातमा। पत्रमा अर्कै एक लेखकले पत्रिकामा प्रकाशित गराइदिनु भनेर एउटा मिनी कथा पठाएको रहेछ। कथाको

शीर्षक थियो - “ब्राह्मणहरूका खिलाफमा वारण्ट जारी”।... कथा पढ्दै गए वरिष्ठ लेखकले शिरबाट पुच्छरसम्म। कथा पढ्दा लेखक स्तब्ध हुनु भयो। त्यस कथा पढाउने लेखकले त उन्लाईनै वारण्ट जारी गरेजस्तो लाग्यो।

लेखकले त्यो कथालाई लिएर सीधै मामाकहाँ पुरयाउनु भयो अनि आफूना भान्जाहरूका माझ सुनाउनु भयो। अनि अन्ततः ज्येष्ठ मामा, जो स्वयंलाई धृतराष्ट्र भन्नु हुन्थ्यो, का समक्ष कथाको वाचन भयो। धृतराष्ट्र मामाले उक्त कथाका लेखकका निमित्त फरमान जारी गर्नु भयो - “ कुनै पनि ब्राह्मणले त्यस लेखकका घरमा पूजा-अर्चना गर्ने छैन। ..लेखकलाई सबै धर्मकर्मका कार्यबाट निर्वासित गरिन्छ।”

आन्दोलनले शनैः शनैः विराट रूप लियो - एकातिर बाहुनहरू त अर्कातिर बाहुनवादका विरोधीहरू।... यसै महासंग्रामले गर्दा न यहाँ देउता छन् न नै मानव। फगत नेताहरू, पुलिस र आँखामा पट्टी बाँधेर फरमान जारी गर्ने धृतराष्ट्रहरूको भरमार..!

- चारहजारे: मणिपुर

कम्पन 2011

-राजा पुनियानी

1

शान्त आकाशमुनि

हठात् चल्मलाउँछ

चुपचाप धरती

बाँचेकाहरूलाई नमर्नुको आनन्दभन्दा

बाँचिपठाउनुको ग्लानि छ

शान्त आकाशमुनि

हठात् चल्मलाउँछ

चुपचाप धरती

यतिखेर हामी, बाँच्न पल्केकाहरू,

सोचिरहेका छौं -

अवश्य पनि धरतीलाई

कसैसँग रीस उठेको छ

2

नबोली बितिबस्छ समय

साँझपख धरतीको कम्पनसँगै

कामेर ढल्छन्

सोझा घरहरू

घमण्डी बिल्डिङहरू र

रूखजस्तै रूखहरू

बितिबस्छ समय नबोली

लगलग कामिरहेको

असहाय समाजको हुतिहारा दृश्य

आफ्नो डिजिटल क्यामेरामा

कैद गरिराख्छ समय

देखाउन कुनै नयाँ प्रजन्मलाई

कला अनन्त छ र समय अग्रगामी।

- लंगफेलो

एक भयानक मानसिक रोग हो प्रेम।

- प्लेटो

जसले दुःख कहिल्यै देखेन, त्यो सबभन्दा दुःखी हो।

- अज्ञात

अक्षर तिमीलाई छुँदा त्यतिखेर अलंकार हुनु
शब्दको सोपान चडेर सुन्दर अभिव्यक्ति हुनु
जब आह्वान गर्छु कवितामा अवतरित हुनु

कलकलको ध्वनिमा पहाडी झरणा भइ बहनु
धूलो माटो पनि तिम्नो स्पर्शमा स्वर्णकण हुनु
अक्षर तिमीलाई छुँदा त्यतिखेर अलंकार हुनु।।

यवतमाल, महाराष्ट्र

संदर्भको कविता:

सेता लुङ्दरहरू

– पूर्ण योजन

गाइरहेछन् लाम लागरे लहरै
सेता लुङ्दरहरू
बुद्ध उहिल्यैकै लोक सन्देशहरू।

सुन्ने यी कानहरू मेरा
सायद बाहिरिएका कतै
बटुल्दै भोलिका बिँया खबरहरू।

निमेषमै चिस्सिने यो मन
सम्भवतः बेहोशियार कहीं
उष्णताको तलाशमा
हृदयको पाना–पानामा।

दृष्टि बेमौसम वृष्टिपात
अन्योलका क्षण।
छुट्याउनै गाह्रो यो
निर्लज्ज छु
बयानबाजीको मेलामा।

त्यसैले हुन सक्छ
रसिएर यी नयनद्वय
गर्दछन् बग्ने अस्थिपंजरबाट
तातो तरल– तात्पर्य।

आइरहेछन् झस्किँदै हावाको गति
डाँडाभरि हुरुरु हल्लिँदै लुङ्दरहरू
दया–करुणाका दोहोरी गीतहरू।

गुँथेर हिउँको पगरी
अग्ला धुप्पी र बुढा सल्लाका
सुरिला रुखहरू
युगको साबुत साक्षी
हतारिरहेछन्
भोलि बिहानी भालेको डाक।

खोज्दैछन् इतिहासका रैथानेहरू
नयाँ बुद्धका आलो परिवर्तन
–आत्मकथा/अस्तित्वका जिउँदा गाथा।

गजल

- दीपशिखा 'अंगिरा'

जिउन सके जिन्दगी यो
मिटो धुन बन्छ हजुर
सातै रंग इन्देनीको
जिन्दगीमा छाउँछ हजुर

यूरोप र अमेरिका जतासुकै भए पनि
इन्टरनेट र साइबरमा भेट गर्न आउँछु हजुर
माया-प्रीति, वाचा-बन्धन
देशमै छोडि गए पनि

दीपशिखा बनी फेरी
सपनीमा धाउँछु हजुर !

- चान्दमारी / तेजपुर-असम

सुखको खोजीमा

- बट्टी पौडेल

सुखी जीवनको खोजीमा अमेरिका आएँ
सुःख कहाँ रहेछ बल्ल पो थाहा पाएँ ।
सुनेको थिएँ, यता त रुखमा डलर फल्छ रे,
रुख चढ्न त जानेकै थिएँ
साथीभाइले आइफोन पठाइदिनु है भन्दा

हुन्छ पनि भनेकै थिएँ ।

डलर फल्ने केही रुख त रहेछन यहाँ

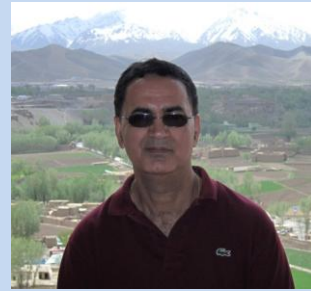
तर चढ्न लाइन लाग्न पनि अनुमति लिनु पर्ने
वर्षौं पखि लाखौं खर्च गरि अनुमति पाइहाले पनि
चढ्नलाई चाही लाइन लागेकासंग भिन्नै पर्ने ।

सुनेको थिएँ मगन्तेको पनि गाडी हुन्छ रे यहाँ
त्यसैले घुस ख्वाएर पनि नेपाली ड्राइभिग लाइसेन्स लिएको थिएँ
न नेपाली लाइसेंस नै चल्ने यहाँ, न त नेपाली डिग्री नै
तर किन म हार खान्थे, वेटरको तालिम जो लिएको थिएँ ।

सातै दिन दस दस घण्टा मरेर काम गरेपनि
मालिकका गोली जस्ता बचनलाई हाँसेरै निले पनि
महिनाभरिको कोठा भाडा तिर्दा हातमा लाग्ने जिरो
यो भन्दा त राम्रो, आफ्नै गाउँमा पो थिएँ म हिरो ।

राष्ट्रपतिलाई समेत नछोड्ने यहाँको कानुनले
म जस्तालाई कुन बेला के गर्ने हो
रित्तो हात घर फर्कनु पर्दा
श्रीमतीकै अगाडी पनि कसरी पर्ने हो ।

डराई डराई जीउनुको मर्म अब पो थाहा पाएँ
सुःख कहा रहेछ बल्ल पो चाल पाएँ ।

समय— असमयको एक अभिव्यक्ति

— जे बी सुनार

जन्माएर, बडो मायाले हुर्काएको एकलौतो छोरोले, — बाबा, मेरा छोराछोरी पनि हुर्किसके, यो घरमा अब तपाईं कहाँ बस्नुहुन्छ होला? — भनेर प्रश्न गर्दा म साँच्चै तर्सिन्छु।

— डिगबोर्ड / असम

अनुदित कविता: असमीया कविता

क्षोभ

— गीता हातीकाकती

उनीहरूको हृदयमाझको
पसीना र अंगार मिस्सिएको गन्ध
मेरो अति परिचित हो।

जब

कारखानाको घरघर शब्दले मेरो विवेकमा
आघात गर्छ;
त्यतिबेला म दौडेर जान्छु
प्रायः अधिकारको मंत्र सिँचिदिनलाई मेहनती मानिसहरूका कण्ठमा।

अनि खोजि हिँड्छु म त्यहीं
कविताको उद्दीप्त छन्द।

छिनो र मारतलको शब्दले रन्थनिन्छ त्यतिखेर
मेरो फोक्सोको शिरा—उपशिरामा
क्रोधान्वित क्षोभले एउटा रक्ताक्त अनुभूति।

उनीहरूका निम्तिनै;
अँजुलीमा ल्याउन चाहन्छु सूर्यलाई
मेरा पसारिएका दुइ हातले अँध्यारोको गर्भाशय चिरी।

— अनुवाद : मुन्नी सापकोटा

जसले दुःख कहिल्यै देखेन, त्यो सबभन्दा दुःखी हो।

— अज्ञात

स्थायी कार्यालय:

575F; Tapkeshwar Colony; Garhi Cantt; Dehradun-248003; India

शाखा कार्यालय:

दुलियाजान शाखा: सी-136, अयल कलोनी, दुलियाजान / असम-786602

रचनाहरू पठाउने ठेगानारू

HB Chetri; FD(NK); KOC; PO Box 9758; Ahmadi; Kuwait

(e-mail: hbc_060857@yahoo.com); TLF-00-965- 23873022

अभि—जमान स्मृति ट्रस्टको अवदान

मूल्य: दैनिक आधा घंटा नेपाली साहित्यका लागि